

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΡΙΤΗ 6 ΙΟΥΝΙΟΥ 2023
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: 5 (ΠΕΝΤΕ)

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΠΛΗΡΕΙΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ
ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.α.

1. Λάθος
2. Λάθος
3. Σωστό

A1.β α=1, β=3

B1.

Στο παραπάνω απόσπασμα των Πολιτικών ο Αριστοτέλης δίνει έναν ορισμό της πόλης, που συνιστά την οριστέα έννοια. **Πόλις** είναι η τελειότερη μορφή κοινωνικής συμβίωσης. Περιλαμβάνει ατελέστερα κοινωνικά μορφώματα, όπως η οικογένεια, η φυλετική συγγένεια και σχέση, το χωριό, μια συντεχνία κ.ά. Η πόλις δεν είναι απλώς μια ανταλλακτική κοινωνία που διασφαλίζει την επιβίωση των μελών της, αλλά εκείνη η οργανωμένη κι αρθρωμένη κοινωνία που διασφαλίζει τις προϋποθέσεις για την πλήρη ανάπτυξη όλων των δυνατοτήτων του ανθρώπου. Ύψιστος σκοπός της ύπαρξής της είναι το κοινό αγαθό, η συλλογική κι ατομική ευτυχία των μελών της. Η πόλη, όμως, δεν έχει απλώς «την ανώτερη θέση από όλες», αλλά εμπεριέχει κι όλες τις άλλες μορφές συμβίωσης (**«μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»**). Αυτό σημαίνει ότι η πόλη είναι η «πιο μεγάλη συμβιωτική κοινότητα από όλες», είναι ανώτερη σε ποιότητα και περιεκτικότερη σε έκταση και της αναλογεί και το κυριότατο αγαθό ως τελικός σκοπός της (**«μάλιστα δὲ καὶ τοῦ κυριωτάτου πάντων ἢ πασῶν κυριωτάτη καὶ πάσας περιέχουσα τὰς ἄλλας»**). Τα παραπάνω στοιχεία συνιστούν την ειδοποιό διαφορά στον αριστοτελικό ορισμό της πόλης, της οποίας γένος έννοιας είναι ο όρος «κοινωνία».

Για τον Αριστοτέλη η πόλις διασφαλίζει το μεγαλύτερο αγαθό από όλα. Το **ἀγαθόν** για τον Αριστοτέλη δεν είναι ένα και μοναδικό· είναι κατά περίπτωση διαφορετικό. Άλλες ανάγκες έχει ένας υγιής άνθρωπος κι άλλες ένας ασθενής· μια τροφή μπορεί να είναι καλή για ένα ζώο και βλαβερή για ένα άλλο. Επίσης, η έννοια του **ἀγαθοῦ** είναι πολυσήμαντη· αγαθό μπορεί να είναι κάτι σύμφωνο με την αρετή αλλά και κάτι ωφέλιμο ή ευχάριστο. Το **ἀγαθόν**, ακόμη, μπορεί να είναι όντως αγαθό ή απλώς να εκλαμβάνεται ως τέτοιο. Οπωσδήποτε, το αριστοτελικό **ἀγαθόν** δεν είναι μια καθολική και χωριστή από τον κόσμο ουσία, όπως φαίνεται να πίστευε ο Πλάτων. Το **ἀγαθόν**, σε όλες τις εκδοχές του, αποτελεί για τον άνθρωπο και την κοινωνία άμεσο ή

απώτερο στόχο. Το τονίζει ο φιλόσοφος στις πρώτες του φράσεις στα Ἠθικά Νικομάχεια 1094a1-3: Πᾶσα τέχνη καὶ πᾶσα μέθοδος, ὁμοίως δὲ πρᾶξις τε καὶ προαίρεσις, ἀγαθοῦ τινὸς ἐφίεσθαι δοκεῖ· διὸ καλῶς ἀπεφάνησαν τὰ γαθόν, οὗ πάντ' ἐφίεται [: Κάθε τεχνική δεξιότητα και κάθε γνωστική δραστηριότητα, παρόμοια και κάθε πράξη και κάθε διαδικασία επιλογής και προτίμησης έχει για στόχο της –κατά την παραδοχή όλων– κάποιο αγαθό. Σωστά, επομένως, είπαν για το αγαθό πως είναι αυτό που αποτελεί τον στόχο όλων των πραγμάτων].

Η πόλη αποτελούσε το υψηλότερο κι ανώτερο τύπο κοινωνίας, γιατί σχηματίστηκε από τη συνένωση περισσότερων χωριών, συνεπώς και οικογενειών («**Ἡ δ' ἐκ πλειόνων κομῶν κοινωνία τέλειος πόλις**»). Ἦταν δηλαδή φυσική εξέλιξη κι ανάπτυξη αυτών των πρώτων μορφών κοινωνίας, το «τέλος» αυτών, η ολοκληρωμένη, τέλεια κοινωνία, η οποία ικανοποιούσε τις ηθικές ανάγκες του ανθρώπου. Σκοπός της ήταν όχι μόνο το «ζῆν», η επιβίωση, που και η «κώμη» επεδίωκε κι εξασφάλιζε, αλλά το «εὖ ζῆν», δηλαδή η ευδαιμονία, και το υπέρτατο αγαθό της αυτάρκειας («**ἤδη πάσης ἔχουσα... οὔσα δὲ τοῦ εὖ ζῆν**»). Ως απαραίτητες προϋποθέσεις της καλής κοινωνικής ζωής ο Αριστοτέλης (Πολιτικά 1325b13 κ.ε.) απαριθμεί τις εξής: α) επάρκεια τροφής, β) ποικιλία τεχνών και τεχνιτών, γ) επαρκής οπλισμός, δ) οικονομική ευπορία, ε) θρησκευτικοί θεσμοί, στ) θεσμοί δικαιοσύνης. Αυτό το τελευταίο χαρακτηριστικό της πόλης θεωρείται από τον φιλόσοφο και το πιο σημαντικό. Η αυτάρκεια αποτελεί θεμελιώδες γνώρισμα της πόλεως και πρωταρχική επιδίωξή της. Με αυτήν δηλώνεται η επάρκεια των αγαθών που είναι απαραίτητα για την απόκτηση και διατήρηση της συλλογικής ευτυχίας (εὐδαιμονίας). Πρόκειται για αγαθά εξωτερικά (υλικά), σωματικά και ψυχικά. Η αυτάρκεια μιας πόλης εξαρτάται α) από τη γεωγραφική της θέση, ώστε να εξασφαλίζονται υλικά αγαθά, β) από το έμπυχο, ανθρώπινο δυναμικό που διασφαλίζει την άμυνα της πόλης-κράτους και γ) από το σύστημα χρηστής διοίκησης και απονομής δικαιοσύνης, που εγγυάται την εσωτερική συνοχή της πόλης.

Συνοψίζοντας αξίζει να αναφέρουμε ότι σύμφωνα με τον Αριστοτέλη, τόσο η κοινωνικότητα του ανθρώπου όσο και η σύσταση της πόλεως ανάγονται στη φύση, είναι φυσικά φαινόμενα («**Διὸ πᾶσα πόλις φύσει ἔστιν, εἴπερ καὶ αἱ πρώται κοινωνίαι**»). Δεν αποκλείεται η συγκεκριμένη διδασκαλία του φιλοσόφου να αποτελεί απάντηση σε ορισμένους σοφιστές που υποστήριζαν ότι οι πολιτικοί θεσμοί και οι νόμοι αποτελούν προϊόντα ανθρώπινα, κοινωνικές συμβάσεις που έρχονται σε σύγκρουση με τις φυσικές διεργασίες.

B2. Τόσο στο δεύτερο απόσπασμα του Αριστοτέλη όσο και στο απόσπασμα του Ανωνύμου του Ιαμβλίου γίνεται λόγος για έναν φανταστικό «Υπεράνθρωπο».

Στο δεύτερο απόσπασμα ο Αριστοτέλης, προκειμένου να αποδείξει τη μεγάλη αξία της συνεισφοράς του πλήθους έναντι της συνεισφοράς των ολίγων κι αρίστων, χρησιμοποιεί ως τεκμήρια τρία παραδείγματα. Το δεύτερο παράδειγμα είναι μία παρομοίωση που αντλείται από τον χώρο της μυθολογίας, όπου συναντάμε τα τερατόμορφα πλάσματα με τα πολλά χέρια και πόδια. Χαρακτηριστικά παραδείγματα αποτελούν οι Ερινύες, οι Εκατόγχειρες κ.τ.λ. Κατ' αναλογία, λοιπόν, με αυτά τα πλάσματα, και το πλήθος μοιάζει με έναν άνθρωπο με πολλά χέρια και πόδια, με

πολλαπλάσια, επομένως, δύναμη και με συσσωρευμένη αρετή κι εξυπνάδα («πολλῶν γὰρ ὄντων ἕκαστον μῦριον ἔχειν ἀρετῆς καὶ φρονήσεως... οὕτω καὶ περὶ τὰ ἦθη καὶ τὴν διάνοιαν»).

Στο παράλληλο κείμενο του Ιαμβλίχου παρουσιάζεται ένας Υπεράνθρωπος με υπερφυσικές σωματικές και ψυχικές δυνάμεις. Αυτός ο Υπεράνθρωπος δε θα μπορούσε να νικηθεί ούτε από καμία αρρώστια ούτε από άλλα παθήματα, γι' αυτό και χαρακτηρίζεται «χαλύβδινος» («θα είναι άτρωτος, απρόσβλητος... σε σχέση με τους άλλους»). Ο Ιάμβλιχος υποστηρίζει ότι ακόμη κι αν υπήρχε ένας τέτοιος άνθρωπος δε θα μπορούσε να επιβιώσει, αν δεν υπηρετούσε τον νόμο και τη δικαιοσύνη, γιατί απέναντί του θα είχε συσπειρωθεί ένα πλήθος με πολύ καλή διοίκηση κι οργάνωση, πιστό στην έννομη τάξη, που θα υπερτερούσε και θα τον νικούσε («Γιατί ὅλοι οἱ ἄλλοι... θα ἐβγαίνουν νικητές»).

Στο παράλληλο κείμενο ο Υπεράνθρωπος είναι ένας μόνο άνθρωπος με υπερφυσικά χαρακτηριστικά, ενώ στο απόσπασμα του Αριστοτέλη αντιστοιχεί με το πλήθος προβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο την αθροιστική του θεωρία, η οποία αποτελεί ως σήμερα βασικό επιχείρημα υπέρ της δημοκρατίας. Συνεπώς, και στα δύο αποσπάσματα εξαιρείται η αξία του πλήθους, γιατί ακόμη και ο Υπεράνθρωπος του Ιαμβλίχου, αν αντίκειται στους νόμους και στο δίκαιο, θα καταρριφθεί από το πλήθος.

B3. οπτική: ὀρῶμεν, **σύσταση:** συνεστηκυῖαν, **λάθος:** ἀλήθειαν, **δοχείο:** ἐνδέχεται, **ποδήλατο:** πολύποδα

B4. 1= β, 2= β, 3= α, 4= α, 5= β

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Σωκράτη, όλα αυτά που φύονται (:όλα τα φυσικά όντα) φαίνεται ότι βρίσκονται στην ίδια κατάσταση (: λειτουργούν με τον ίδιο τρόπο), και αυτά που φυτρώνουν από τη γη και τα ζώα τα άλλα και ο άνθρωπος. Και πράγματι στα φυτά αυτό καθίσταται πάρα πολύ εύκολο για μας, όσοι καλλιεργούμε τη γη, δηλαδή το να προετοιμάσουμε όλα όσα χρειάζονται, πριν να φυτέψουμε καθώς και το ίδιο το φύτεμα. Όταν, όμως, αυτό που φυτεύτηκε ζήσει (: επιβιώσει), μετά από αυτό η φροντίδα του βλασταριού είναι και πολλή και κοπιαστική και δύσκολη. Έτσι φαίνεται να έχει η κατάσταση σχετικά με τους ανθρώπους: από τα δικά μου ζητήματα εγώ συμπεραίνω και για τα άλλα. Για μένα δηλαδή αυτού εδώ του γιου είτε βλάβιση είτε τεκνοποιία (αν)πρέπει να την ονομάσω, έχει υπάρξει το πιο εύκολο από όλα, αλλά η ανατροφή του (ήταν) και δύσκολη και πάντα μου προκαλεί φόβο (εμένα) που φοβάμαι για αυτόν. Τα άλλα πράγματα, λοιπόν, θα ήταν πολλά να τα πω, αυτή όμως η τωρινή επιθυμία του με φοβίζει πολύ – γιατί είναι αρχοντική (αξίωση) αλλά λανθασμένη – επιθυμεί δηλαδή αυτός, Σωκράτη, από εμάς, όπως λέει, να γίνει σοφός. Μου φαίνεται ότι κάποιοι από τους συνομηλικούς του και τους συμπολίτες του, κατεβαίνοντας στην πόλη (: στην Αθήνα), αποστηθίζοντας κάποιους λόγους τον ταράζουν, οι οποίοι του άρεσαν πολύ

κι εδώ και καιρό με ενοχλεί, αξιώνοντας να φροντίσω εγώ για αυτόν και να πληρώσω χρήματα σε κάποιον από τους σοφιστές, για να τον κάνει σοφό.

Σημείωση: Η μετάφραση που ζητείται στην εκφώνηση είναι το επισημασμένο χωρίο.

Γ2. Στο απόσπασμα «*δοκῶ γάρ μοι... σοφὸν ποιήσει*» ο Θεάγης αξιώνει από τον πατέρα του Δημόδοκο να γίνει σοφός, μαθητεύοντας πλάι σε έναν σοφιστή. Ειδικότερα, ο Δημόδοκος αναφέρει ότι κάποιοι συνομήλικοι του γιου του και ορισμένοι συμπολίτες του απαγγέλλουν λόγους που τον αναστατώνουν («*δοκῶ γάρ μοι, τῶν ἡλικιωτῶν τινες αὐτοῦ καὶ δημοτῶν, εἰς τὸ ἄστυ καταβαίνοντες, λόγους τινὰς ἀπομνημονεύοντες διαταράττουσιν αὐτόν*»). Αυτοί οι λόγοι των συνομηλίκων και συμπολιτῶν του ἄρεσαν ιδιαίτερα στον Θεάγη, που τους ζηλεύει, αλλά προκαλούν ιδιαίτερη ενόχληση στον πατέρα του τον Δημόδοκο («*οὐδς ἐζήλωκεν καὶ πάλαι μοι πράγματα παρέχει*»). Ο λόγος είναι ότι ο Θεάγης απαιτεί από τον πατέρα του να φροντίσει για αυτόν πληρώνοντας κάποιον σοφιστή, προκειμένου να γίνει σοφός («*ἀξίων ἐπιμεληθῆναί με ἑαυτοῦ καὶ χρήματα τελέσαι τινὶ τῶν σοφιστῶν, ὅστις αὐτόν σοφὸν ποιήσει*»).

Γ3.

ἔχειν: σχέζ

ῥᾶστον: ῥάδιον (θετικός βαθμός), ῥᾶον (συγκριτικός βαθμός)

ἀγεννής: ἀγεννοῦς

ἐπιθυμεῖ: ἐπιθυμεῖν

τὸ ἄστυ: τὰ ἄστη

καταβαίνοντες: καταβησόμενοι

πάλαι: παλαιότερον

ἐπιμεληθῆναί: ἐπιμεληθέντων

ὅστις: οἵτινες

Γ4α.

τὸν αὐτόν: ομοιόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, επιθετικός προσδιορισμός στο «*τρόπον*»

τοῦτο: υποκείμενο του ρήματος «*γίνεται*»

ὀνομάζειν: τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο του απρόσωπου ρήματος «*δεῖ*» (με εννοούμενο υποκείμενο του απαρεμφάτου το «*με*», ετεροπροσωπία)

πάντων: ετερόπτωτος ονοματικός προσδιορισμός, γενική διαιρετική στο «*ῥάστη*»

εἰς τὸ ἄστυ: εμπρόθετος επιρρηματικός προσδιορισμός της κίνησης σε τόπο στη μετοχή «*καταβαίνοντες*»

μοι: ἔμμεσο αντικείμενο στο ρήμα «*παρέχει*»

σοφόν: κατηγορούμενο στο αντικείμενο «*αὐτόν*» μέσω του ρήματος «*ποιήσει*»

β. Δημόδοκος ἔλεγεν ὅτι ἢ δὲ τότε παροῦσα ἐπιθυμία τούτῳ πάνυ αὐτόν/ τοῦτον/
ἐκεῖνον φοβοῖ/ φοβοίη.

Οιδανικώ